

העתקת דברים מספרו של

מרן הגריי"י קניבסקי שליט"א,,חיי עולם"

וראיתי מחובתי לכתוב כאן מודעה רבא ונחוצה, בהיות כי בזמנינו דור יתום אשר איש הישר בעיניו יעשה אין ספק שנמצאים חיבורים מאנשים שאחז"ל עליהם,, כי רבים חללים הפיל"ם המתיימרים ללקט ולסדר הלכות דוגמת מעשה שלחן ערוך. ואסור לסמוך עליהם כי מלבד שמלקטים הוראות [להתירא כמובן] מכל אשר ימצאו בחיבורים וירחונים [אשר רבים מהם לאו דסמכא כלל] עוד הם מוסיפים משלהם שיבושים וסילופים למאות ביודעים או בלא יודעים והכל במגמה להכניס קולות וקלות בדיני תורה"ק וח"ו לסמוך על חיבורים כאלה, וכל שאלה של הלכה צריך לברר מתוך הש"ע או מתוך רבותינו המקצרים כגון ש"ע הגר"ז ז"ל, החיי אדם, המשנה ברורה, וכיו"ב, ומה שלא נמצא מבורר בדברי רבותינו הפוסקים צריך לעשות שאלת חכם אצל רבנים מובהקים המלאים יראת ה'.

ונצייר בנפשנו אילו היה ברור בבירור גמור שכל המחלל שבת בדאורייתא או דרבנן מצמיח לו מיד סרטן ר"ל בגופו, כמה היה חרד על חשש חילול שבת ולא היה סומך כלל וכלל על כל מאן דהו אשר מקלו יגיד לו לומר מותר לך, ואם בשביל סכנה על חיי העוה"ז החולף היה חרד כ"כ על אחת כו"כ שיחרד האדם על גידול סרטן של חייבי כריתות וסקילה, על סרטן של,, דינו כעובד ע"ז", על סרטן של הרהורי כפירה ר"ל, אשר כ"ז קשור בחילול שבת קודש שהשבת היא האות המקשרת אותנו בקשר ידידות לאבינו שבשמים כמ"ש כי אות היא וכו'.

ואפילו חיבור שיש עליו הסכמות מחכמי תורה אין זאת אומרת כלל על הגינות הוראות החיבור כידוע ואין ברצוני להאריך רק אעתיק מש"כ הגאון מהרש"ם ז"ל בתשובותיו ח"א סי' ק"ט וז"ל הן נשלח אלי ספר כו' וגם אני הסכמתי עליו בראותי אפס קצהו כו' וכאשר עיינתי ראיתי כי כל רוח דעת אין בקרבו ע"ש כל הסימן. (ח"ב פ"ח)

בירור דברים

מאז ומתמיד הוערכו וזכו להוקרה מיוחדת פעולות של זיכוי הרבים. והעוסקים בהם לשמן — מצדיקי הרבים — קנו להם בגין מעשיהם הנשגבים הערצה בקרב העם. ונתיחד מקום מיוחד לעצמו, בין רובי פעולות אלו, להתעסקות הנעלה בסידור וחיבור ספרי הלכה הנצרכים לרבים בהתאם לצרכי הדור או המקום. הכל הוקירו פעולות נשגבות אלו, ורבות מהן נעשו ע"י גדולי אותה תקופה, ונודעו לשם ולברכה בשעתם ולדורות הבאים.

זכה גם דורנו לחיבורים כאלה, התפרסמו ויצאו לאור במשך השנים כמה חיבורים של סידורי הלכות בענינים שונים הנצרכים למעשה, חיבורים שבעריכתם ובסידורם הושקעו מיטב חכמה ותבונה, והם ראויים לשמם ולתפקידם הנעלה.

אך עם זאת, מאידך גיסא, נתיחד דורנו בתפוצה אחרת. בחיבורים שתכנם ג"כ סידורי הלכות אך מסוג ורמה שעליהם יש ליחד את הדיבור ולהבהיר את המצב בהם ואת מעמדם וערכם לאשורו. ודומה שיש להקדים כמה עיקרים חשובים הקשורים בנושא נכבד זה של סידורי הלכות, כדי שיובנו הדברים על נכון. יסודם של עיקרים אלו הוא כה פשוט עד שהם נראים כמושכלות ראשונים, אלא שבמקום שהטשטוש שולט זקוקים להבהרה נרחבת של הענינים גם מה שנראה לכאורה כה פשוט ומובן.

א. כלל ראשון ויסודי הוא, שנדרשת דייקנות מירבית, שלעתים לא כל אחד מחונן בה, בהבאת ההלכות ובציטוטן ממקורן, כאמור, זה פשוט ואי"צ לפנים, אך בקשר לעניננו הוא דוקא ראוי להדגשה מיוחדת.

ב. שנית, אין למסדר הלכות לסטות אפילו בסטיה הקלה ביותר ממה שנתבאר בספרי הפוסקים המפורסמים שנתפשטו חיבוריהם בקרב ישראל, ושום נטיה מדבריהם, שהם כמסמרות גטועים, ע"פ מובאות מספרים אחרים, ובודאי לא ע"י סברות בעלמא, לא באה בחשבון כלל. דבר זה היה תמיד פשוט וברור. ואפילו המובהקים ביותר בחכמי הדור שהגיעו להוראה בדרגא גבוהה ונעלה ביותר, והיו לפעמים, בהוראות מסוימות, שו"ט בעיון עמוק מאד בדברי הפוסקים וקובעים הלכה ע"פ עומק עיונם, אך בדרך כלל, במעשים בכל יום, לא סטו כמלא נימא מספרי הפסק הידועים שנתפשטו, וכל זה היה כה פשוט וברור עד שהדיבור בזה למותר. וחבל שבדורנו הדל והעני צריך עוד להאריך בזה.

ג. שלישית, מלאכת-קודש זו צריכה להיעשות באימה וביראה, מתוך רצינות עמוקה ומתוך חרדה שלא יכשל ויכשיל את הרבים. דרך של קלות או גישה קלילה

לענין, חלילה, מאן דכר שמייהו? ק"ו שלא תהא בענין איזושהי הונאה או השלית הקורא במובאות מטעות, ובודאי לא בכאלו שכתוב בהן ההיפך מהאמור בפנים. דבר כזה בעבר לא היה כמעט מציאותי, אך בפני מעונינים ומתימרים שונים בדורנו אין כנראה שום סכר ומעצור. והמציאות המרה תוכיח זאת.

בקשר לזה כדאי עוד לציין, ושוב דבר פשוט ואלמנטרי, שכל מסדר הלכות לרבים צריך להתייחס יחס חמור וחד-משמעי למשגיו וטעויותיו — הרי הכל אפשרי — ובשעה שיעמוד עליהם חובתו לדאוג ולהשתדל בצורה הבטוחה ביותר, שלא יגרם מכשול על ידם לקוראים את דבריו. בנוהג שבעולם, אם למשל, יתברר לרוקח כי חלה טעות במירשם הרפואי שנתן, ויש סכנה ללוקח התרופה כנרשם, הרי משפטו יחרץ כאדם משולל תחושת אחריות, אם לא יעשה את המאמצים המירביים ביותר שבידו כדי לאתר את לוקח המירשם, ולהזהירו על הסכנה הצפויה לו בלקיחת התרופה. ואם בסכנת הגוף כך, בסכנת הנפש החמורה ממנה ודאי וודאי, ושום לשון חריפה אינה מספקת להוקעת חוסר האחריות של מחדלים והתרשליות בשטח זה.

ד. נושא נוסף הנוגע לעניננו הוא ענין קביעת ההלכה בענינים מסופקים, או שנידונו ע"י חכמים. כידוע נדרשת לכך גדלות נעלה ביותר בתורה. ולא כל לומד מסוגל ורשאי לגשת בכלל לענין, ובודאי לא ע"י דרך של ציטוט ספרים שונים והחלטות של מי שחינו רב בעיניו. ודומה שבענין זה אנו עדים לאחת הפירצות החמורות ביותר בדורנו. זוהי התופעה, המחרידה ממש, שמי שרק התמחה במלאכת ליקוט אמרים וענינים ממקומות שונים ויודע גם לשזר בתוכם אי אלו הערות משלו, פתוחות הדלתות לפניו עד ששום דבר אינו כבר בעיה עבורו, אפילו להיות קובע ופוסק הלכות לדור. מעמד חדש זה של „פוסקים“, העושה פלסתר ממש את מושג פסיקת-ההלכה, היה צריך לעורר ולזעזע כל מי שקצת הרגש בו למשמרת התורה, ומה רב הצער שעוברים על כך לסדר היום.

ה. ובסופם של דברים, העיקר היסודי, שבלעדו אין על מה לדבר כלל, והוא הכושר והיכולת ללימוד מעמיק וחודר ובדרגת למדנות רמה ביותר. כידוע, אין לה ללמדנות המובהקת והאמתית שום תחליף לא בשטח זה ולא בשום שטח אחר. לא ידע, יהא המקיף ביותר, לא התמצאות נרחבת בספרים שונים ומגוונים, או התענינות מיוחדת אצל יודעי דבר, יכולים לבוא במקומה של הלמדנות. אלו שאינם מודעים לכך טועים טעות מרה ביותר, ובטעותם זו הם עלולים להביא בכיה לעולם לשעתם ולדורות.

ודומה שכדאי להעלות בזה, בהקשר לכך, כמה נקודות אפיניות ומגדירות להבנת נושא זה, שהפך להיות בדורנו לעמום בעיקר בקשר לענין דידן של הוראת ההלכה, פסיקתה וסידורה.

תחילה, הלמדן האמתי בטבעו הוא בעל כושר ניתוח והבחנה. שימת ליבו נתונה לא רק לגלוי וברור בנושא עצמו או לכתוב במפורש אודותיו במקומו. הוא מיטיב ומשתדל לראות ולהבחין גם בצדדים אחרים, בעלמים לכאורה, בענין, ומבחינות שונות, שאחרים שאינם בדרגה זו אינם מסוגלים בדרך כלל להתעמק ולהבחין בהם. חשיבותו של כושר עיוני זה בהוראת הלכה למעשה הוא כה ברור עד שאין צורך להאריך בדבר.

נקודה אחרת היא יכולת ההבדלה והחילוק בין נושאים וענינים הנראים דומים. ערכה של סגולה זו מתבטא בעיקר כשהחילוק וההפרש הם דקים ועמוקים. מי שאינו מחונן בסגולה זו צפוי לדמות מילתא למילתא בלי שיתראו לפניו ההפרשים העלולים להיות גם קובעים ומכריעים, והכשלון של עיוות הדין, להתיר את האסור ולאסור את המותר, הוא ממילא מהאפשרויות השכיחות לגביו.

נקודה נוספת בענין, שכדאי לציין במיוחד, היא התבטאות צורת הלימוד בהוראה ובפסק. מי שדרך לימודו אינה מושלמת כראוי בין מבחינת דרך עיונו, הסקתו את הענינים, והבנתו, גם פסקיו רחוקים מהאמת. אצל הלמדן המובהק שלימודו מעמיק וחותר לשלמות כל היוצא מעטו ומפיו הוא צלול וברור, ומוזהר באורה של אמת משכנעת. והדברים עתיקים, ואכמ"ל בזה.

קימת עוד בחינה אחרת לכל הענין, שמלבד חשיבותה של בחינה זו לעצמה היא יכולה לשמש גם אות וסימן להבחנת הלמדנות ודרגתה. תורף הדברים הוא, כי הלמדן בגישתו ובחשיבתו איש-הספקות הוא. לגביו יכולה למשל הסברא להיות אמנם מסתברת, אך משום זה עדיין אין הכרח כי היא אמיתית. ואם הדבר מתקבל על הלב, מניין שבאמת ראוי לסמוך עליו כודאי? משום כך כל זמן שהדבר לא נבדק כראוי בעומק-עיון ובשיקול דעת מכריע אין עדיין מקום להחלטה וודאית. ובכלל מעטים אצלו הדברים בלימודו שמלכתחילה הם מורמים מכל ספק ועיון. ואם בלימודיו העיוניים כך, בהוראותיו ובפסקיו עאכ"ו. תמיד הוא במצב של בדיקה וחשש שמא בכ"ז יש כאן איזושהי טעות עלומה, שמא עילות ההכרעה לא היו מספיקות דיין לקבוע הלכה על פיהן. וניתן לומר עליו, על הלמדן האמתי, שוודאות בפסיקה, בדברים שיש בהם עיון, היא אצלו מעבודות קשות שבמקדש. כל זה לא שייך למי שלא חונן או לא הגיע לדרגת הלמדנות האמתית. לא נפריו בקשר לזה אם נקבע שקלות ההכרעה וההחלטה עומדת ביחס הפוך לדרגת הלמדנות. ככל שזו ירודה עולה מאידך מידת קלות ההכרעה מספק לודאי. לאדם כזה שהכרעותיו באות בנקל ובמהירות כל ענין ההתלבטות בספקות, השכיח כ"כ אצל הלמדן, הוא נושא שמעבר לתחום מושגיו. ואין כמדומה צורך להוסיף כי הכשלון רובץ אצלו לפתח. איזו מידת אמת אפשר כבר ליחס לקביעות הבאה מהסתברות ראשונית ללא כל פיקוח של ביקורת מעמיקה ומתמדת?

מכל הנ"ל, ומעוד סיבות, מסורות ההוראה והפסיקה, וכן ענין סידור ההלכות, שהוא כאמור הפסיקה לרבים, רק ללמדנים מובהקים שאמיתת הלימוד המעמיק נהירה להם כל צרכה, ולא נפתח שער זה לכל מתמצא או שקוד ללמוד הלכה ותהיינה ידיעותיו אשר תהיינה.

בהתאם לכל האמור עד כה, דברים שהינם ברורים ומפורסמים ושגורים בפי רבנן ותלמידיהון, היה מספיק אילו היינו מציעים לקורא המבקש לעמוד על שרשן של דברים כי יקח בעצמו את אחד הספרים שצויינו לעיל, ואחר שיבדוק היטב היטב את התוכן ויעמוד על הגישה והכיוון, ימצא הוא לבדו את משמעות הדברים ויגיע למסקנא מתאימה. אלא שהמצב הוא כזה, שאין די בכך. מסיבות שונות אין הדבר מעשי, ועל כן לתועלת הענין ולקידומו הננו באים לקראת הקורא בשורת דוגמאות המופיעות להלן. הם נלקטו מספר הלכות ידוע העוסק בחמורות שבחמורות, הלכות שבת, שיש בהם איסורי סקילה וכתר. מטעם זה, וכן מחמת עובדת תפוצתו הנרחבת בצורה שימושית בין הציבור, הגורמת למכשולים חמורים, וגם בגלל היותו משמש כעין אב-טיפוס לחיבורים דומים הבאים בעקבותיו הוא נבחר לשמש לדוגמא לסוג הספרים הנ"ל הראויים להתייחסות ולמסקנא חד-משמעית.

יש לציין בקשר לכך שהמובאות מהספר המופיעות להלן אינן אלא כמה דוגמאות בלבד מהרבה הרבה עיוותים דומים הפוזרים על פני כל הספר. נתקלים בהם שם ממש על כל צעד ושעל, אלא שקצר המצע מהשתרע בדוגמאות רבות, ודומה שמה שכונס להלן די בו לקבוע עמדה ברורה על פיו.

תקוטנו בס"ד שהקורא יעמוד מעצמו על הלכה המאלף שיש להפיק מהדברים. לקח זה ראוי שיתרגמוהו לשפת-המעשה וישמיעוהו גם לאחרים, ולא תהא עוד זאת וכזאת לפוקה ולמכשול לבית ישראל.